

ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УМІНЬ ПЕРЕКАЗУВАТИ ХУДОЖНІ ТВОРИ

(Єгоркіна К. В., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Омеляненко А. В., кандидатка педагогічних наук, доцентка)
Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

Ефективним засобом, відповідно до вікових особливостей старших дошкільників, є переказ художнього твору. Науковці Г. Леушина, Є. Тихеева, Є. Фльоріна, О. Сомкова зазначають, що переказ, як результат пізнавальної діяльності, містить в собі всі необхідні для присвоєння суспільного досвіду етапи: сприймання, осмислення, передача засвоєного смислу способом власного зв'язного висловлювання [3]. Навчання дітей переказу художніх творів сприяє розвитку вміння слухати і розуміти літературний текст, відтворювати почутий текст зв'язно та послідовно.

Використання високохудожніх текстів дитячої літератури дозволяє проводити роботу з розвитку чуття мови та лексичної, граматичної, синтаксичної сторони мовлення, здатності оцінювати правильність висловлювання (А. Богуш, Р. Габова, Н. Гавриш).

Аналітичний огляд джерельної бази дає змогу констатувати, що в психолого-педагогічних дослідженнях висвітлювалися різні аспекти особливостей смислового сприймання дітьми-дошкільниками художніх творів різних жанрів (О. Запорожець, Н. Карпинська, О. Нікіфорова), розуміння дітьми вчинків літературного героя (Л. Гурович), використання наочного просторового моделювання в процесі ознайомлення з художньою літературою (І. Базик), уміння користуватися смисловим групуванням тексту в мнемічних цілях (Н. Захарюта).

У сучасній методиці розвитку мовлення переказ розглядається як один із типів монологу, який відрізняється від самостійно складеного дитиною тим, що матеріалом для нього є літературно-художній твір. Зазначимо, що науковці по-різному трактують переказ: як відтворення змісту художнього твору в усному виразному мовленні (А. Богуш); як осмислене відтворення літературного зразка в усному мовленні (Н. Гавриш); як творче відтворення літературного тексту (Ф. Сохін)[1, 2]. Узагальнюючи ці підходи, можемо зазначити, що переказ є осмислене, творче відтворення змісту літературного тексту в усному виразному мовленні, є більш простим та доступним видом монологічного висловлювання. Це пов'язане з тим, що художній текст полегшує дитині вибір мовних засобів для вираження змісту, що сприяє загальному знайомству з мовою твору, а також спеціальна мовна робота перед усним переказом.

Науковці (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, Є. Тихеева) зазначають, що психологічно переказ є складною розумовою діяльністю, в якій задіяна пам'ять, уява, мислення дитини і яка формується в дитини поступово в процесі навчання. Перш ніж переказати художній твір, дитина має навчитися уважно слухати літературний текст, зрозуміти, усвідомлювати його основний зміст, запам'ятовувати послідовність епізодів сюжетної лінії та способи авторської передачі змісту, свідомо, зв'язно та виразно відтворювати текст.

Реалізація експериментальної роботи було розпочато заняттями з художньої літератури. Основна увага приділялася розвитку сприймання, розуміння та усвідомлення дітьми творів в єдності його форми і змісту. На цих заняттях закріплюються уявлення дошкільників про жанрові особливості оповідання та казки.

Заняття з художньої літератури проводилися за традиційною методикою і склалися з таких структурних компонентів: мотивація, бажання вихованців та підготовка їх до слухання художнього тексту; пояснення та уточнення нових слів; читання оповідання; бесіда за формою та змістом тексту; ігрові ситуації, дидактичні ігри.

За змістом твору на заняттях проводилися різноманітні види роботи: бесіда, розглядання ілюстрацій, порівняння ілюстрацій різних художників до одного й того ж тексту, елементи драматизації, малювання за мотивами прослуханого твору або фрагментів чи персонажів тексту, придумати продовження сюжету.

Важливим видом роботи, який спрямований на поглиблення сприймання і розуміння прослуханого тексту була бесіда за його змістом. Саме в процесі бесіди вчили дітей сприймати твір в єдності форми і змісту, виховували вміння відчувати позицію автора, поглиблювали співпереживання літературному герою. Цій меті слугувала низка запитань, які: підводили до висновків («Чому письменник так назвав оповідання?», «Для чого розповів нам свою історію?»); звертали увагу дошкільників на засоби художньої виразності, композиційної структури, жанрові особливості (Що я вам прочитала: оповідання чи казку? Чому ви так думаете? Якими словами починається оповідання чи казка?); дозволяли дітям мотивувати своє відношення до героїв, оцінити їх вчинки («Чим вам сподобався цей персонаж?», «Чому він так вчинив?»); дозволяли ввести вихованців в ситуацію твору, робили їх учасниками подій («Щоб ви зробили на місці персонажу?», «Щоб ви йому порадили?»); пов'язані з особистим досвідом дітей.

У ході бесіди використовували також прийоми поглибленого сприймання художнього твору, які давали дошкільникам змогу переходити від суто зовнішнього сприймання літературного тексту до осмислення його основного задуму, рис характеру персонажів, поглиблювати співпереживання. Це такі прийоми як словесний малюнок, діалог із літературним героєм, написання листа персонажу оповідання чи казки, коментований малюнок.

Педагогічними умовами ефективного формування в дітей умінь переказувати художні тексти виступили: оволодіння системо-утворюючими діями: усвідомлене сприймання тексту, проникнення в смисл взаємовідносин персонажів, усвідомлення композиційної структурної побудови, смислової послідовності сюжетних дій, побудови власної моделі викладу; раціональне поєднання занять з художньої літератури та розвитку мовлення; варіативне використання різноманітних методів і прийомів у структурі заняття з навчання переказу; занурення дітей в активну художньо-мовленнєву діяльність за змістом художнього твору.

На формувальному етапі експерименту було розроблено раціонально поєднану систему занять з художньої літератури та розвитку мовлення, на яких основними завданнями були: навчання дітей усвідомлено сприймати і розуміти текст, його концепцію, авторський задум, зміст поведінки героя, їхні мотиви

вчинків; закріплювати елементарні уявлення дошкільників про жанрові особливості казки та оповідання; сформувати у дітей старшого дошкільного віку уміння переказувати текст, а саме: прослухати текст, зрозуміти його основний зміст, запам'ятати послідовність викладу, мовленнєві звороти авторського тексту, усвідомлено і зв'язно переказати текст.

Прикінцевий етап дослідження засвідчив позитивні кількісні та якісні зрушення рівнів сформованості умінь старших дошкільників експериментальної групи переказувати літературні тексти. Високого рівня сформованості умінь досягли 14,3% дітей, на достатньому стало 50% дошкільників, середній рівень засвідчили 28,6% старших дошкільників, на низькому залишилось 7,1% дітей. Щодо контрольної групи, то високого рівня сформованості умінь переказувати тексти не було зафіксовано, як і на констатувальному етапі, на достатньому виявилось 53,8% дітей, на середньому – 35,7% дошкільників, на низькому – 10,7% вихованців.

Таким чином, результати прикінцевого етапу експерименту засвідчили ефективність експериментальної методики навчання дітей старшого дошкільного віку переказувати художні твори з використанням творчих мовленнєвих завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
2. Гавриш Н.В. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Луганськ: «Альма-матер», 2004. 131 с.
3. Сомкова О.Н. Переказ літературного твору як засіб розвитку мовлення старшого дошкільника // *Дошкільне виховання*. 2018. №1. С.12-15.